

doc. RNDr. Petr Anděl, CSc.

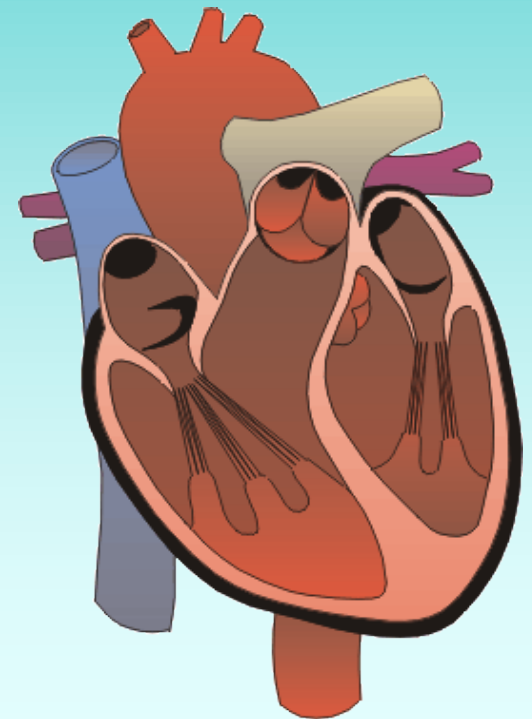
*Výchova ke zdraví
a biologie dítěte*

Technická univerzita v Liberci

Fakulta přírodovědně humanitní a pedagogická

7.

CÉVNÍ SOUSTAVA

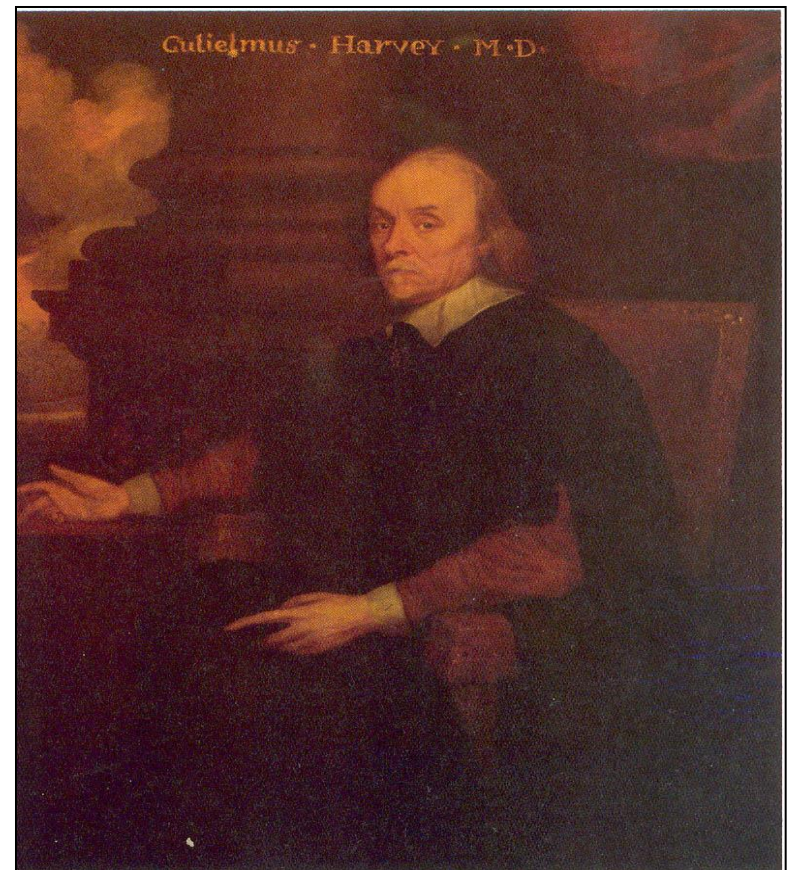
Stavba a funkce cévní soustavy

William Harvey

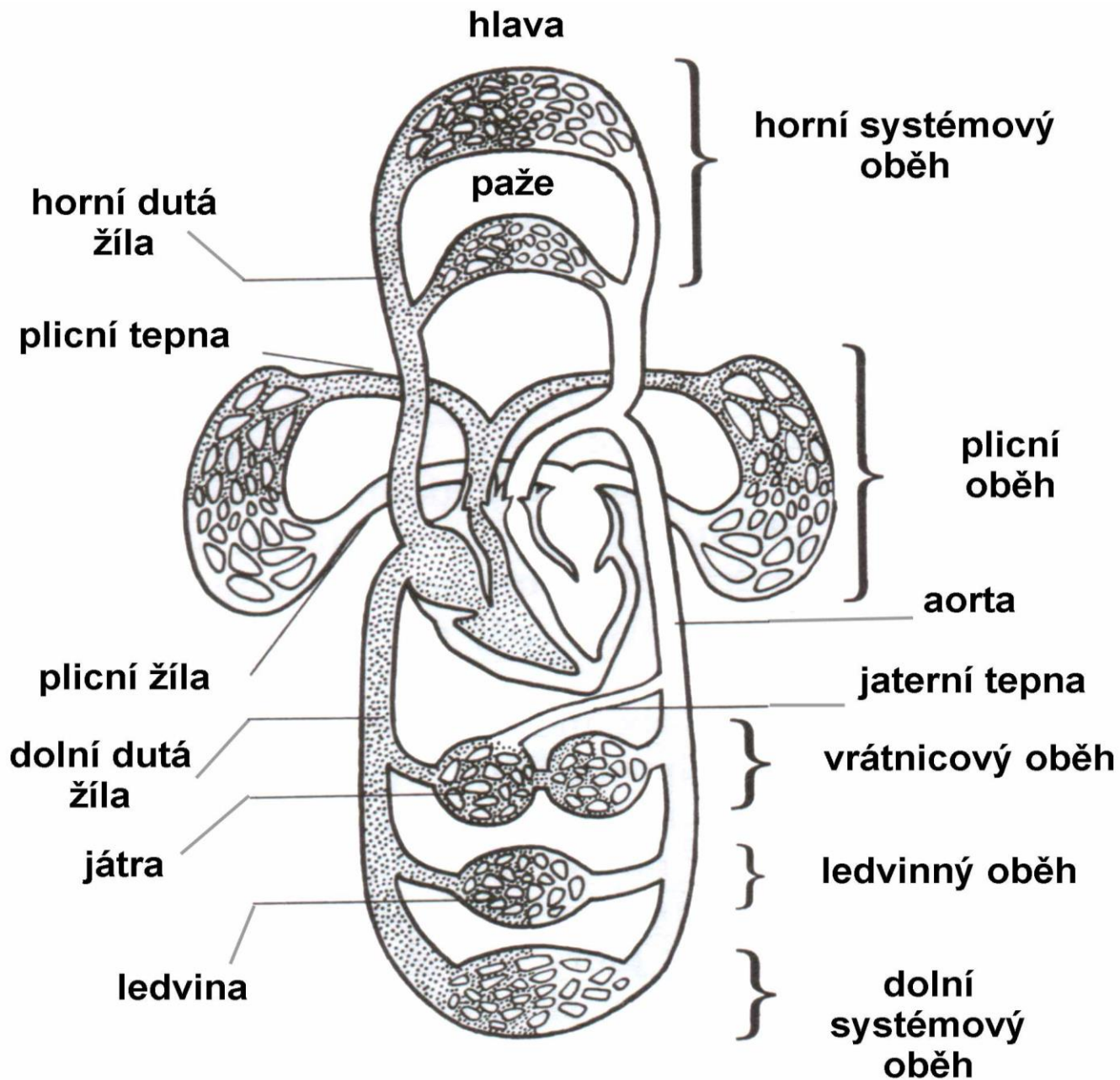
(1578 – 1657)

anglický lékař, anatom a fyziolog

- objevitel velkého krevního oběhu
- průkopník poznání „omne vivum ex ovo“

KREVŇÍ OBĚH

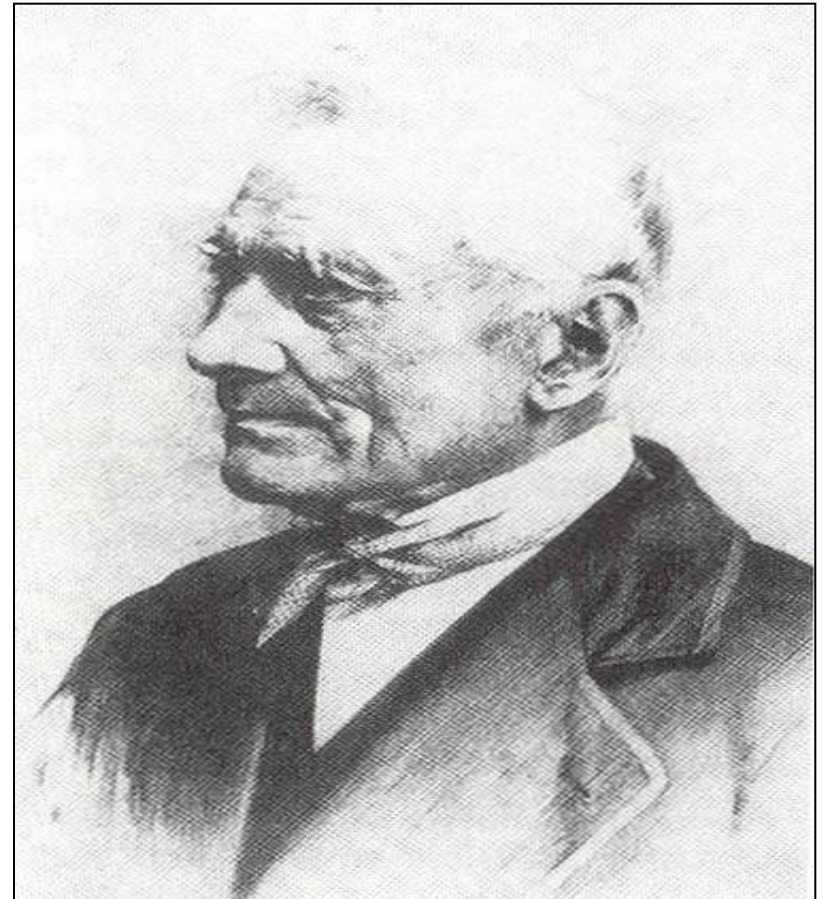

Jan Evangelista Purkyně

(1787 – 1869)

český lékař, fyziolog a přírodovědec

- zakladatel vědecké histologie
- spoluvůrce buněčné teorie
- daktyloskopie

PROUDĚNÍ V TRUBICÍCH

Poiseuillova rovnice

(čti: *puazejova*)

$$V \approx \frac{\pi}{8\eta} \cdot \frac{\Delta p \cdot r^4}{l}$$

V – objem kapaliny proteklé trubicí za čas **t**

η – koeficient vnitřního tření

Δp – rozdíl tlaku na začátku a na konci trubice

r – poloměr trubice

l – délka trubice

PROUDĚNÍ V TRUBICÍCH

Poiseuillova rovnice

(čti: *puazejova*)

$$V \approx \frac{\pi}{8\eta} \cdot \frac{\Delta p \cdot r^4}{l}$$

průtok je úměrný 4-té mocnině

→ při zmenšování poloměru rychle roste odpor

- při zmenšení poloměru na 84 % klesne průtok na 50 %
- při zmenšení poloměru na 50 % klesne průtok na 6 % !!

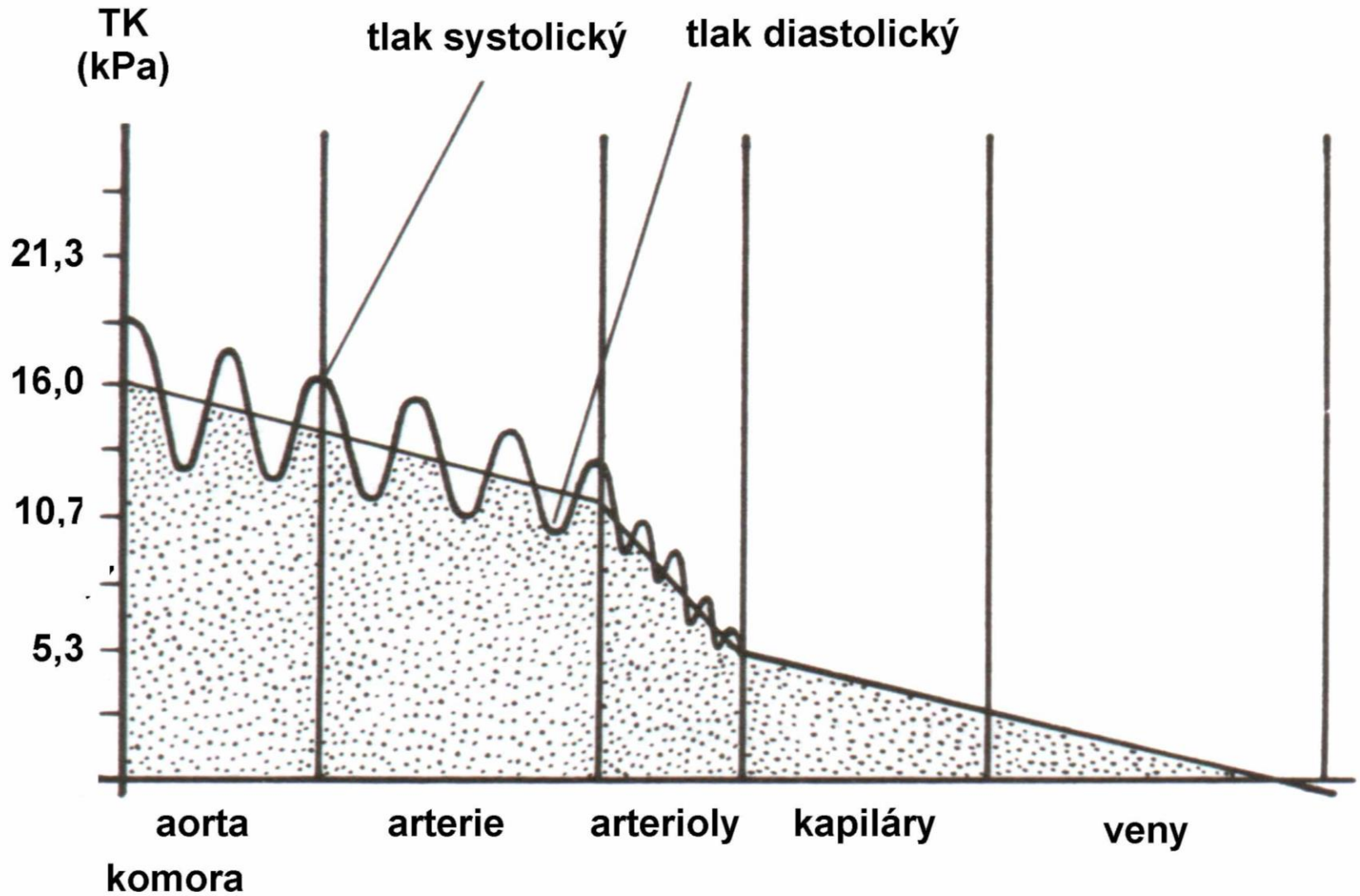
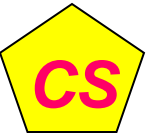
VLÁSEČNICE

- **jednoduchost cévní stěny – 1 vrstva buněk**
- **otvírají se ve vazbě na aktivitu orgánu**
- **průměr odpovídá průměru červených krvinek**
- **délka 1 – 2 mm**
- **krev jimi proteče za cca 1 – 2 vteřiny**
- **celkový průřez 1000 x větší než aorty**

RYCHLOST KREVŇÍHO TOKU

- aorta systola 30 cm/s diastola cca 0
- tepénky 1,5 cm/s
- vlásečnice 0,5 mm/s
- malé žíly 5 mm/s
- velké žíly u srdce 8 cm/s

KREVŇÍ TLAK

PRŮTOK KRVE ORGÁNY

Průměrný minutový průtok v klidu (ml/min):

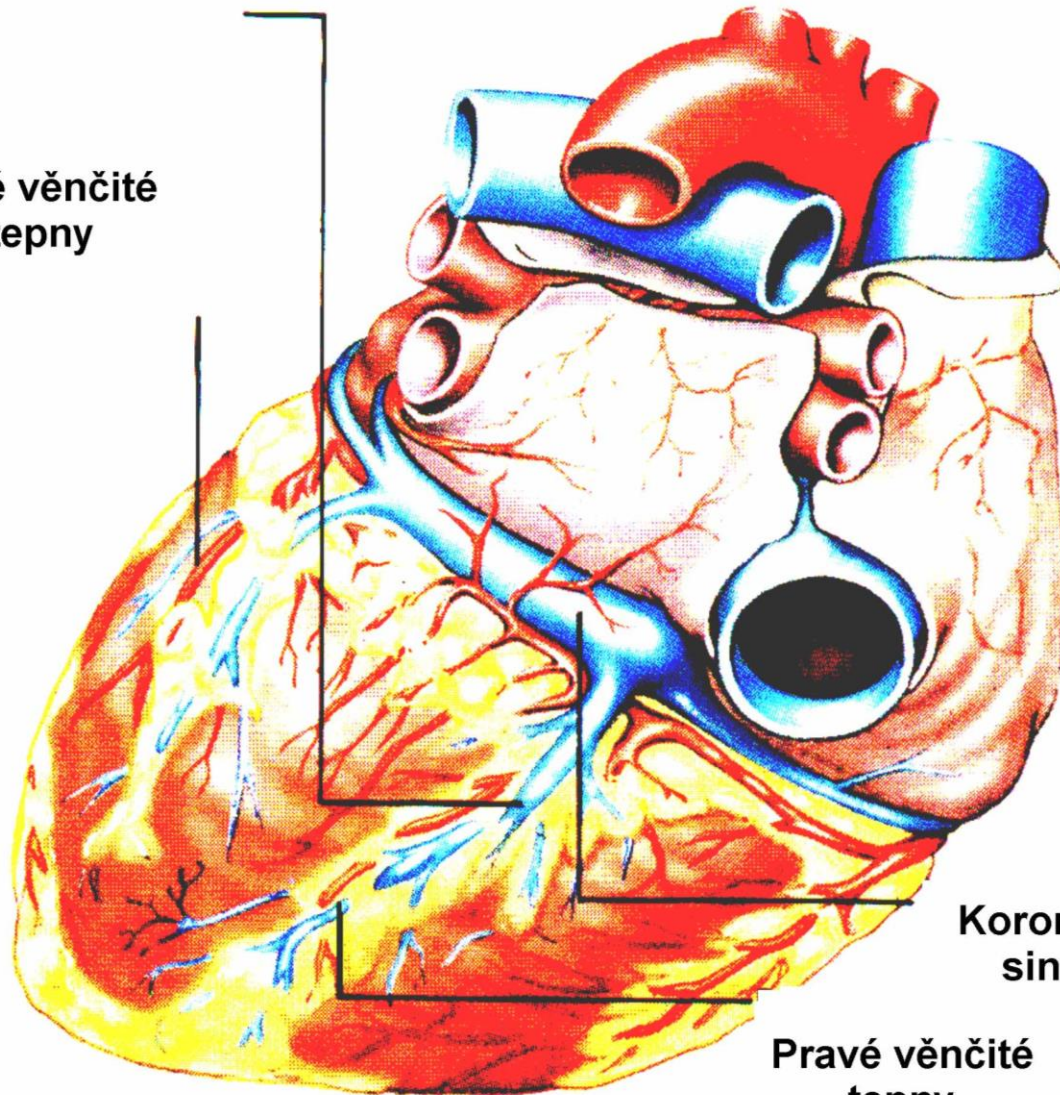
• ledviny	1250	
• játra	1450	
• mozek	750	
• svaly	750	při zátěži 10 – 20 x více
• srdce	250	
• kůže		v chladu 400
		za horka 2800

SRDCE

CS

Střední
srdeční
žíla

Levé věnčité
tepny

Koronární
sinus

Pravé věnčité
tepny

TEPOVÁ FREKVENCE

Tepová frekvence:	(tepů/min)
• klidová	72 (55 – 100)
• lehká práce	100
• středně těžká práce	125
• těžká práce	150 a více

SRDEČNÍ VÝDEJ

Minutový srdeční výdej (litry krve/min)

- **klidový** 5 – 6
- **tělesná námaha** 18 a více
- **trénovaný sportovec** až 40

SRDEČNÍ VÝDEJ

Klidový výdej

5 l/min

300 l/hod

7000 l/den

200 miliónů litrů/70 let života

Tento výkon musí podat orgán, který váží 0,33 kg

Nemoci cévní soustavy

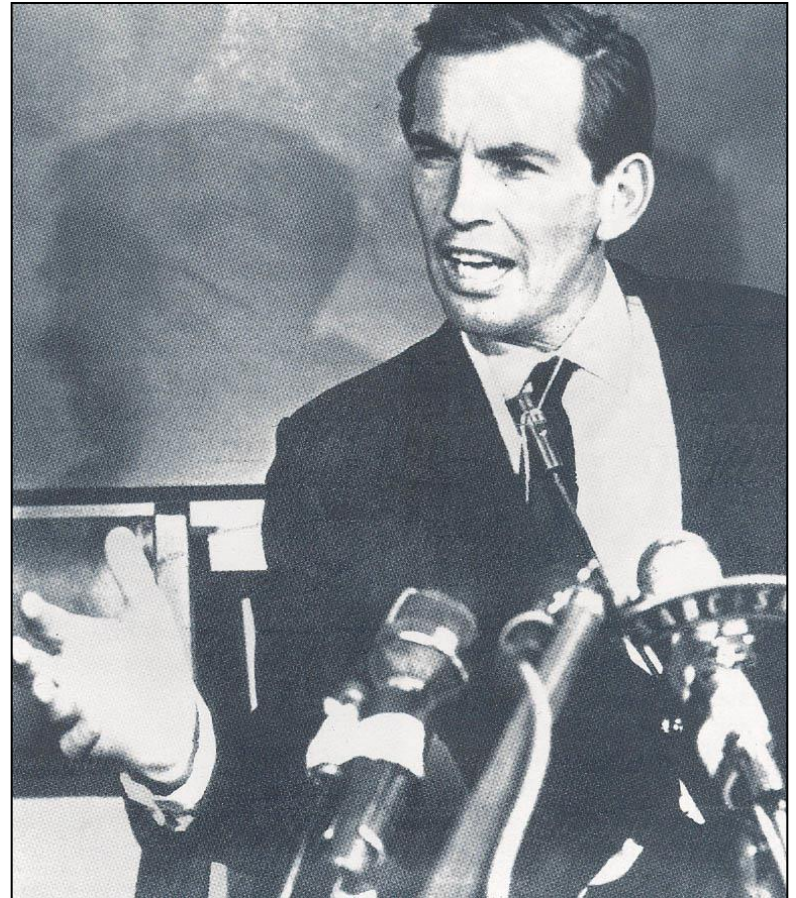
Infarkt myokardu

Christiaan N. Barnard

(1922 – 2001)

jihoafrický chirurg

- studie orgánových transplantací
- první transplantace srdce na světě (1967)

Rizikové faktory infarktu:

- kouření
- obezita
- nedostatek pohybu
- stres
- strava s vysokým obsahem tuku
- neléčený vysoký krevní tlak
- vysoká hladina cholesterolu

tukové kapénky ve výstelce tepny

Rizikové faktory infarktu:

- **kouření**
- **obezita**
- **nedostatek pohybu**
- **stres**
- **strava s vysokým obsahem tuku**
- **neléčený vysoký krevní tlak**
- **vysoká hladina cholesterolu**
- **chování typu A**

Rizikové faktory infarktu:

- kouření
- obezita
- nedostatek pohybu
- stres
- strava s vysokým obsahem tuku
- neléčený vysoký krevní tlak
- vysoká hladina cholesterolu
- chování typu A
- dědičná dispozice

INFARKTU MYOKARDU – MULTIFAKTORIÁLNÍ ONEMOCNĚNÍ

Hlavní rizikové faktory infarktu – screeningový dotazník

	Rizikové faktory	body
1	Dědičná dispozice	
2	Cévní choroby	
3	Neléčený vysoký krevní tlak	
4	Vysoká hladina cholesterolu	
5	Obezita	
6	Strava s vysokým obsahem tuku	
7	Kouření	
8	Nedostatek pohybu	
9	Stres	
10	Chování typu A (dominantní)	
	<i>Součet</i>	

INFARKTU MYOKARDU – MULTIFAKTORIÁLNÍ ONEMOCNĚNÍ

Bodové ohodnocení jednotlivých faktorů

	Rizikové faktory	body
1	Dědičná dispozice	
2	Cévní choroby	
3	Neléčený vysoký krevní tlak	
4	Vysoká hladina cholesterolu	
5	Obezita	
6	Strava s vysokým obsahem tuku	
7	Kouření	
8	Nedostatek pohybu	
9	Stres	
10	Chování typu A (dominantní)	
	<i>Součet</i>	

body	Míra faktoru
0	Žádná
1	Velmi malá
2	Malá
3	Střední
4	Velká
5	Velmi velká

INFARKTU MYOKARDU – MULTIFAKTORIÁLNÍ ONEMOCNĚNÍ

Klasifikace celkového rizika – podle součtu bodů

	Rizikové faktory	body
1	Dědičná dispozice	3
2	Cévní choroby	2
3	Neléčený vysoký krevní tlak	3
4	Vysoká hladina cholesterolu	4
5	Obezita	4
6	Strava s vysokým obsahem tuku	4
7	Kouření	3
8	Nedostatek pohybu	4
9	Stres	4
10	Chování typu A (dominantní)	4
	Součet	35

body	Míra faktoru
0	Žádná
1	Velmi malá
2	Malá
3	Střední
4	Velká
5	Velmi velká

součet	Celkové riziko
Do 10	minimální
11 - 20	Malé
21 - 30	Střední
31 - 40	Velké
Nad 40	Extrémní

INFARKTU MYOKARDU – MULTIFAKTORIÁLNÍ ONEMOCNĚNÍ

Většina rizikových faktorů je ovlivnitelná životním stylem

Rizikové faktory		body	
1	Dědičná dispozice	3	3
2	Cévní choroby	2	2
3	Neléčený vysoký krevní tlak	3	2
4	Vysoká hladina cholesterolu	4	2
5	Obezita	4	2
6	Strava s vysokým obsahem tuku	4	3
7	Kouření	3	0
8	Nedostatek pohybu	4	2
9	Stres	4	4
10	Chování typu A (dominantní)	4	4
	<i>Součet</i>	35	24

body	Míra faktoru
0	Žádná
1	Velmi malá
2	Malá
3	Střední
4	Velká
5	Velmi velká

součet	Celkové riziko
Do 10	minimální
11 - 20	Malé
21 - 30	Střední
31 - 40	Velké
Nad 40	Extrémní

MALÁRIE

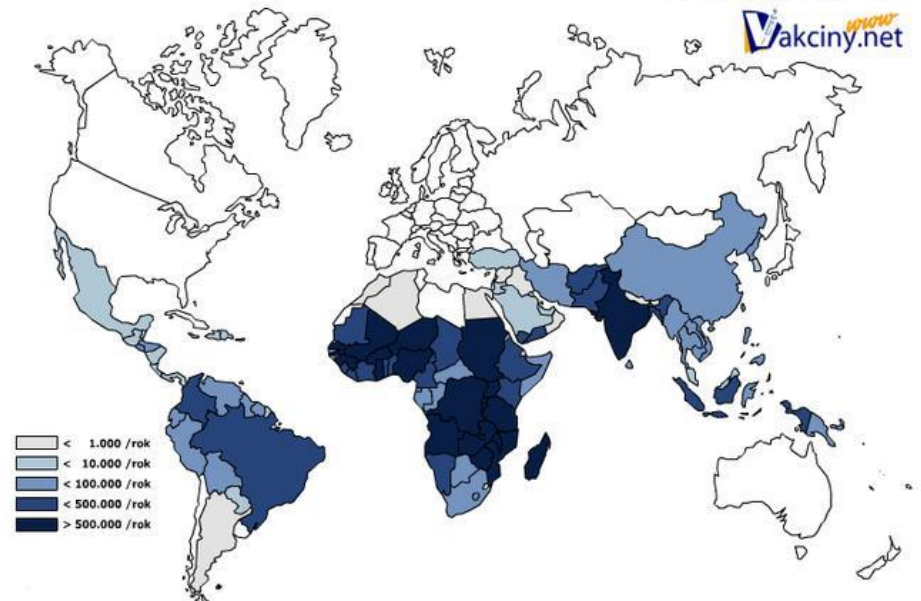
Závažnost malárie

- ❑ jedna z nejzávažnějších nemocí na světě
- ❑ ročně onemocní asi 500 miliónů lidí
- ❑ úmrtnost asi 1 milión lidí – většinou dětí

Výskyt malárie ve světě (2005)

Zdroj: SZO a UNICEF, Report 2005

Vakciny.net

Závažnost malárie

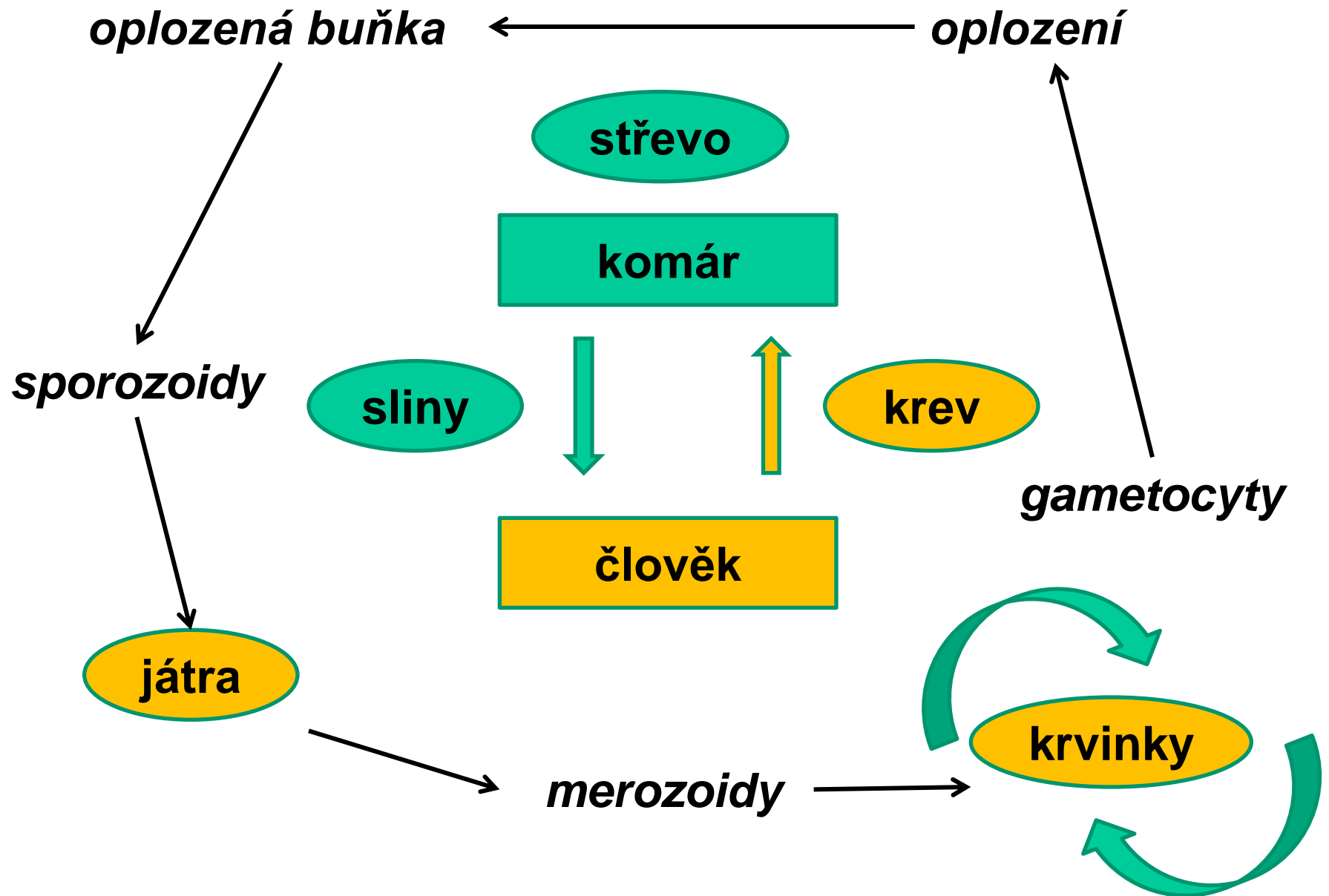
- ❑ jedna z nejzávažnějších nemocí na světě
- ❑ ročně onemocní asi 500 miliónů lidí
- ❑ úmrtnost asi 1 milión lidí – většinou děti
- ❑ **boj proti malárii – jeden z cílů OSN pro 21. století**

Původce malárie

- ❑ původce nemoci – krevní parazitičtí prvoci (r. *Plasmodium*)
- ❑ mají složitý vývoj – přenašečem jsou komáři (především r. *Anopheles*)

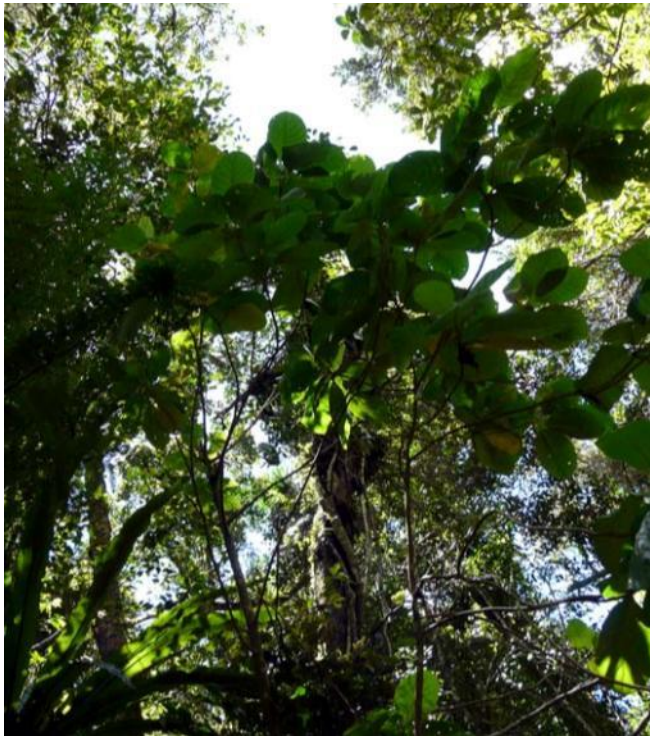
Rozmnožovací cyklus

Léčení malárie

- ❑ základním lékem – alkaloid chinin
- ❑ získává se z kůry stromu chinovníku (r. *Cinchona*)
- ❑ existuje asi 50 druhů – s různými obsahy chininu

Léčení malárie

- ❑ léky – antimalarika
- ❑ dnes řada syntetických léků
- ❑ problémem jsou rezistentní kmeny prvoků (důsledek velké genetické variability)

Prevence pro cestovatele

Před cestou:

- **Vyhýbat se zemím s vysokým výskytem malárie (zvláště v období dešťů)**
- **Při těhotenství – velmi zvážit nutnost cesty malárie – riziko pro matku i dítě**
- **Chemoprolaxe (ochrana léčivými přípravky)
- typ a dávkování určuje lékař**

Prevence pro cestovatele

Na cestě:

- **Vyhýbat se místům s vysokým výskytem malárie**
- **Oblečení pokrývající skoro celé tělo**
- **Repelenty, případně v kombinaci s insekticidy (na oděv)**
- **Spaní v uzavřené místnosti**
- **Sítě proti moskýtům**

Prevence pro obyvatele

Boj proti komárům:

- vysoušení močálů
(název malárie z ital. mall'aria = špatný vzduch)

Aplikace insekticidů

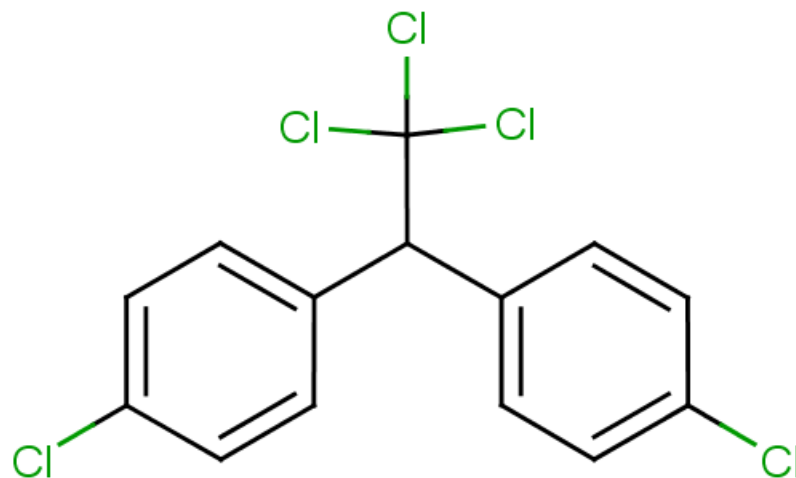
Boj proti komárům:

- **polovina 20. století – insekticidy – DDT**

DDT – dichlorodifenyltrichloroetan

syntetizován již 1874 (německý chemik Othmar Zeidler)

insekticidní účinky - 1939 – Paul Müller

Aplikace DDT

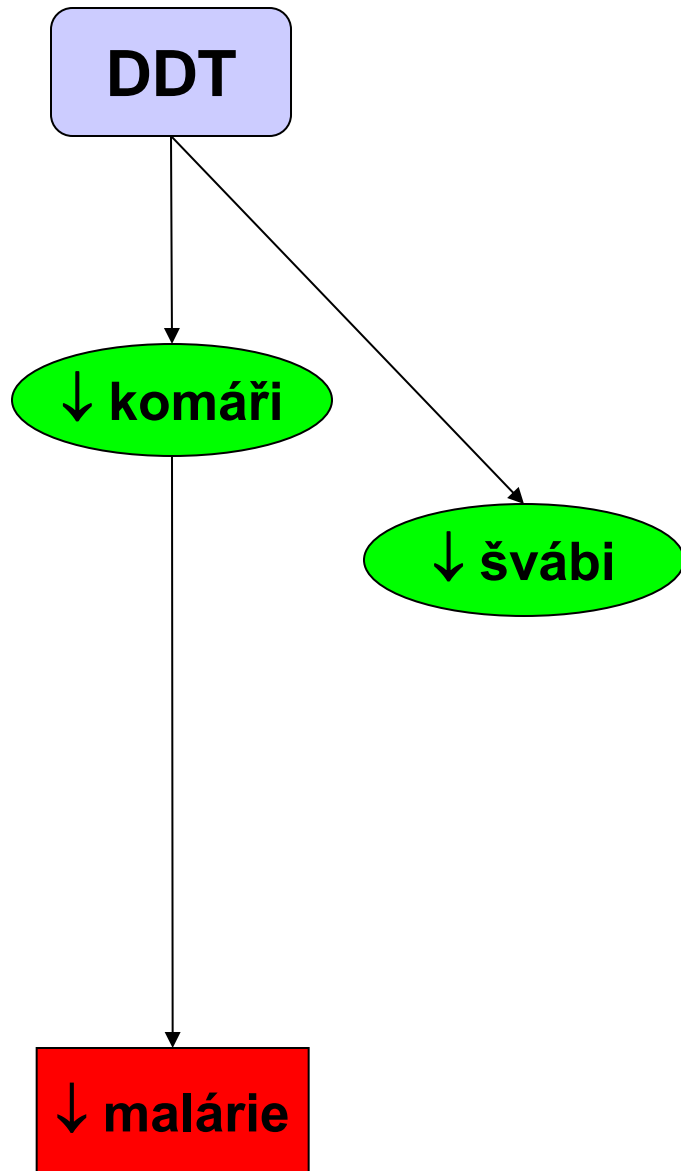
DDT

```
graph TD; A[DDT] --> B[↓ komáři]; B --> C[↓ malárie];
```

↓ komáři

↓ malárie

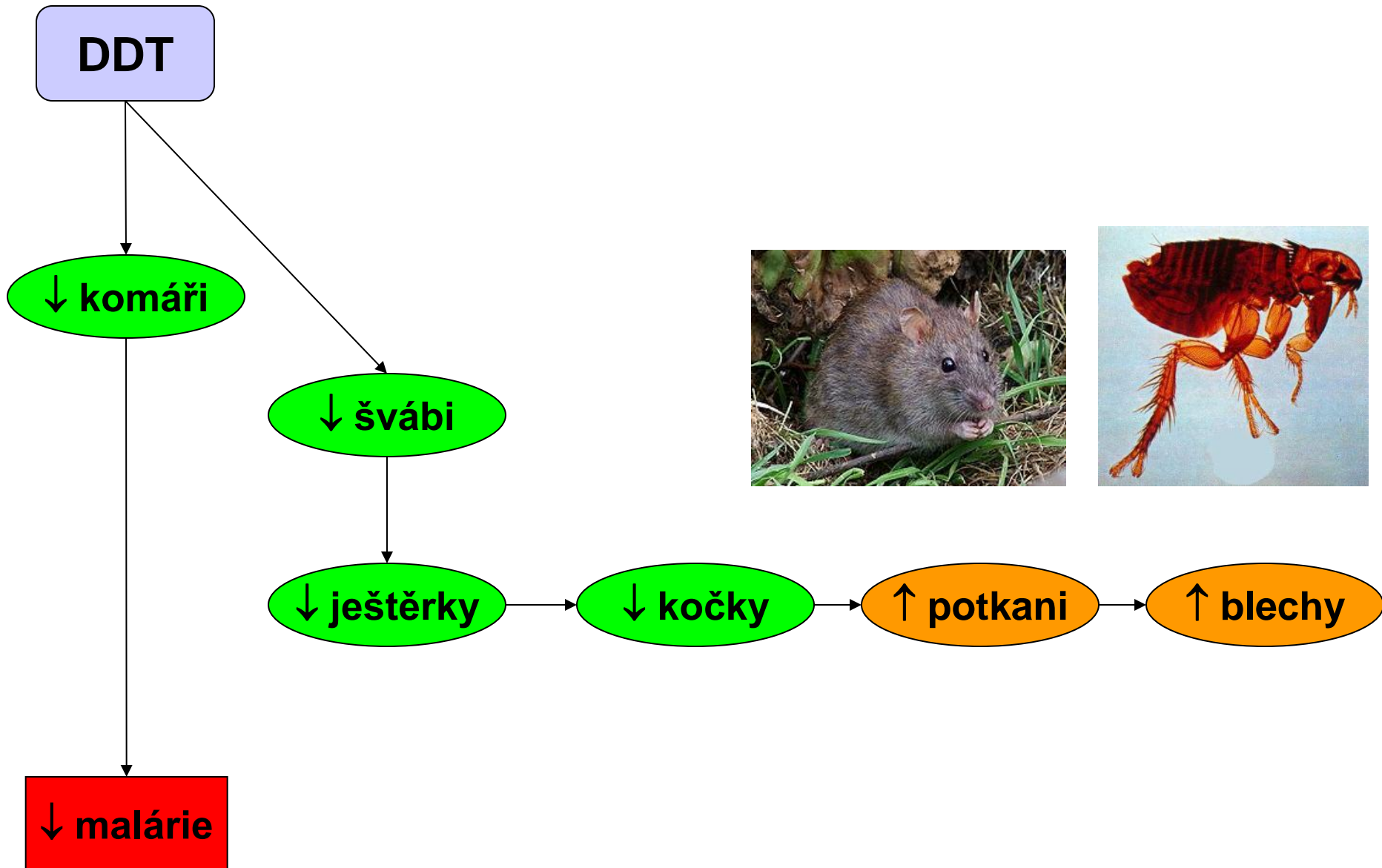
Aplikace DDT

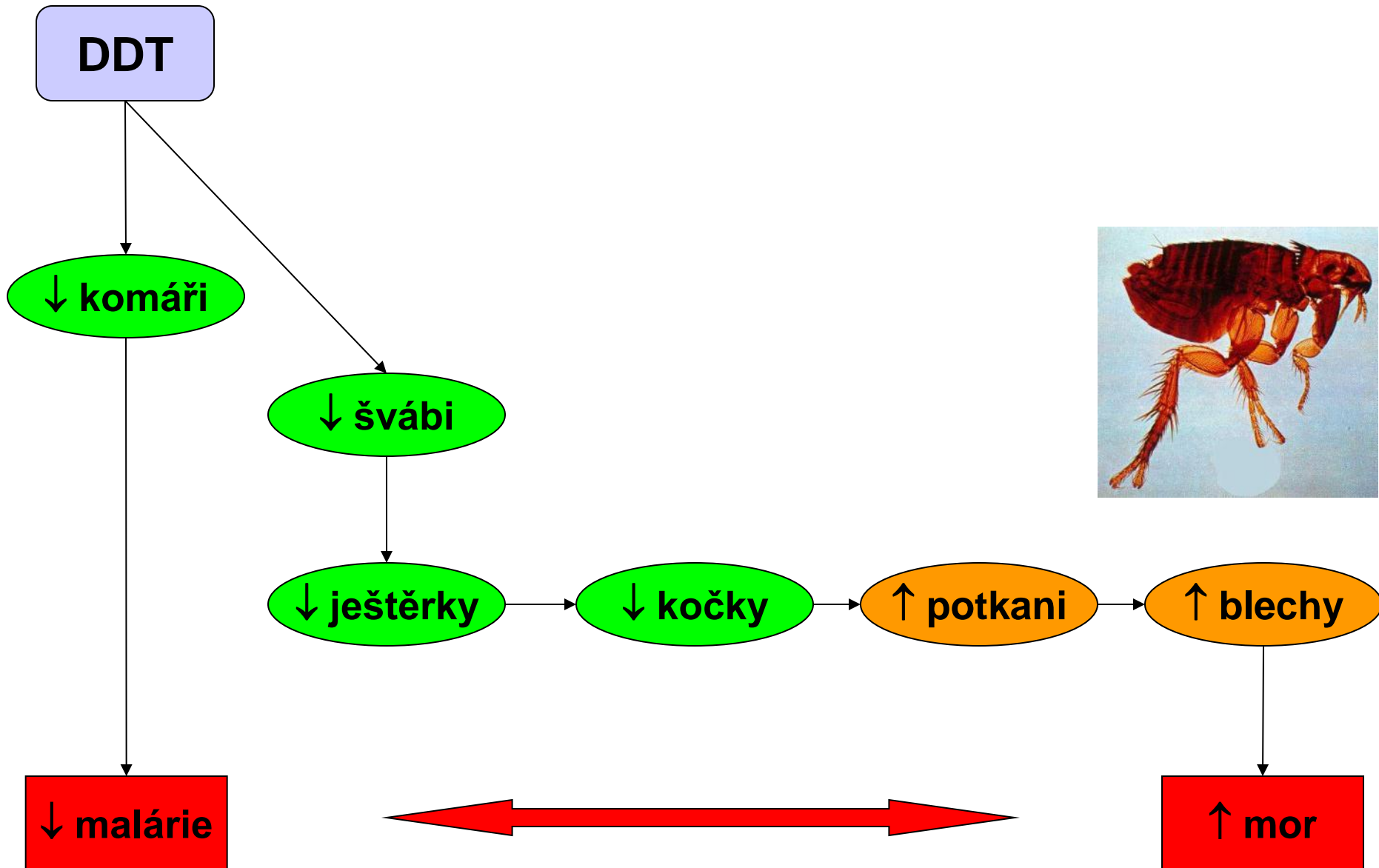

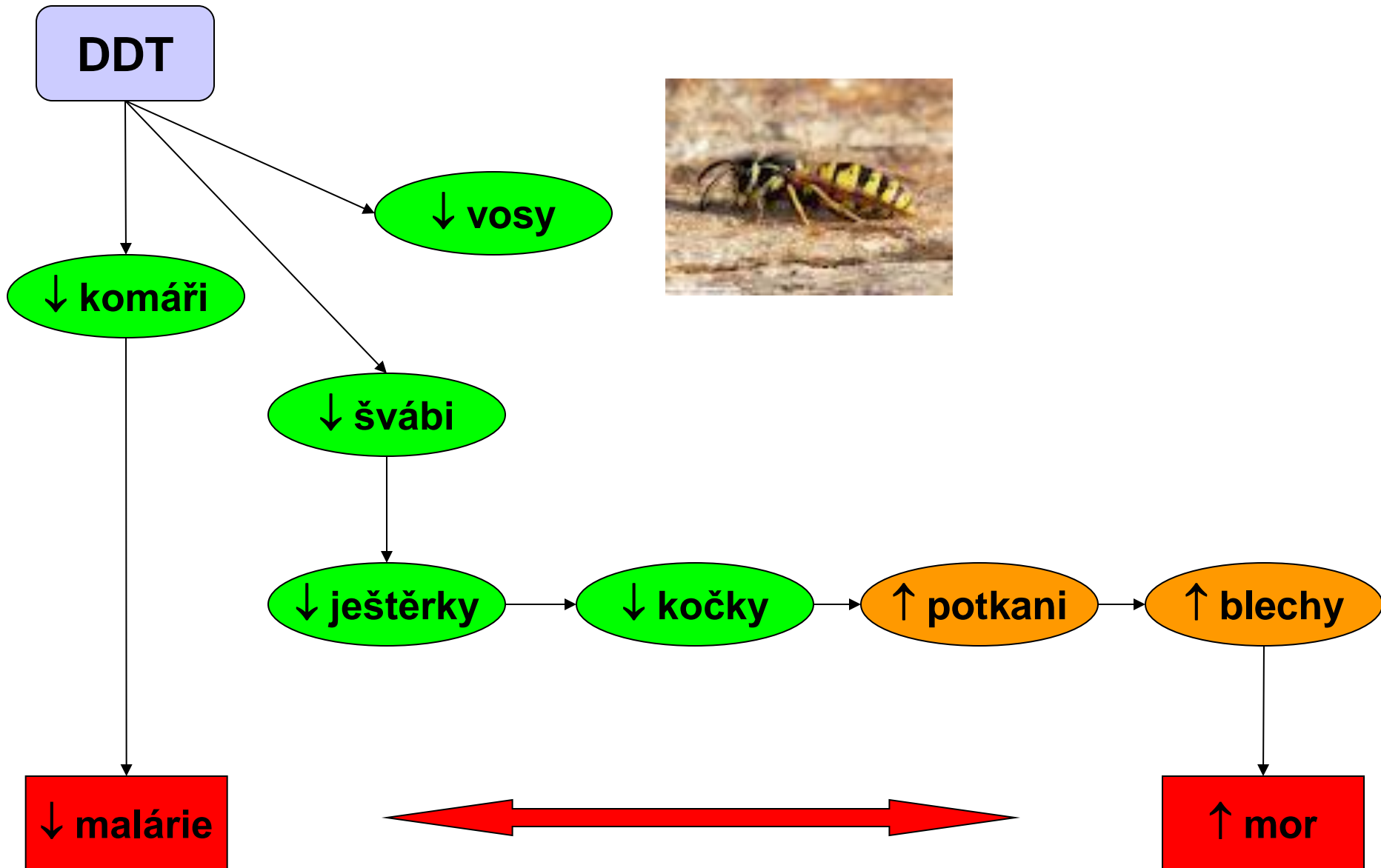
Aplikace DDT

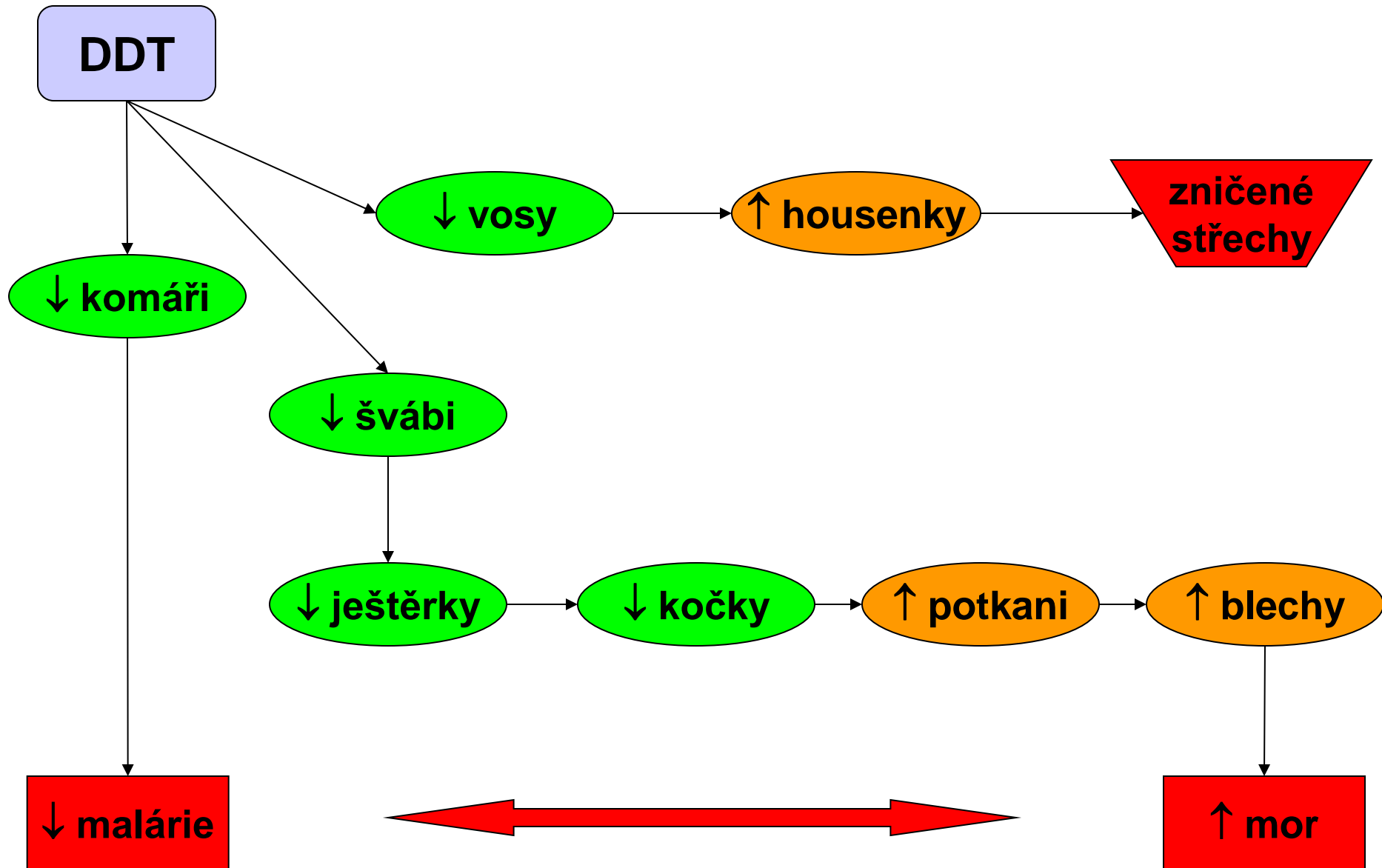
Aplikace DDT

Aplikace DDT

Aplikace DDT

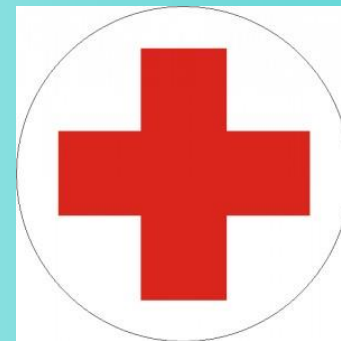
Perspektivy

- ❑ prvoci vykazují velkou odolnost k lékům
tvorba rezistentních kmenů

Perspektivy

- ❑ prvoci vykazují velkou odolnost k lékům
tvorba rezistentních kmenů
- ❑ globální změny klimatu
se zvyšující se teplotou – se rozšiřuje areál výskytu
přenašeče – komára r. *Anopheles*

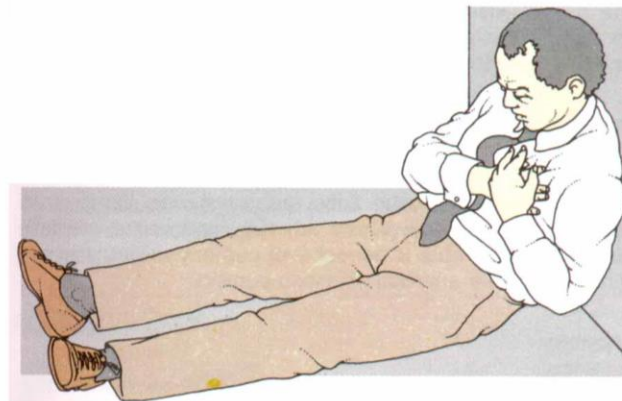
První pomoc

SRDEČNÍ PŘÍHODY

- pokud si postižený stěžuje na silnou bolest na hrudi, posadit ho na podlahu a opřít o zeď
- nemocného předklonit, to mu usnadní dýchání

- uvolnit šat kolem krku, hrudníku, pasu
- podle předpisu podat nemocnému léky (pokud je užívá)
- když se stav do 5 minut nezlepší, přivolat ihned sanitku

STABILIZOVANÁ POLOHA

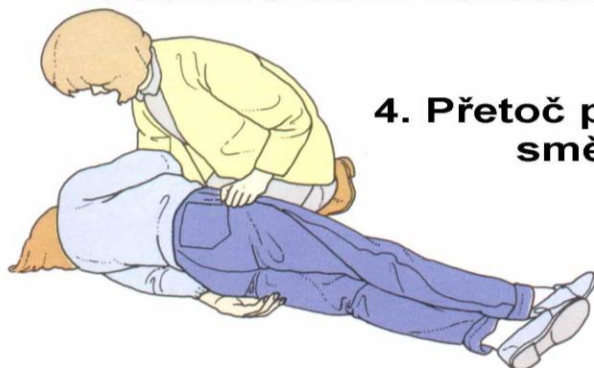
1. Otoč hlavu postiženého k sobě a lehce ji zakloň, aby se uvolnily dýchací cesty.

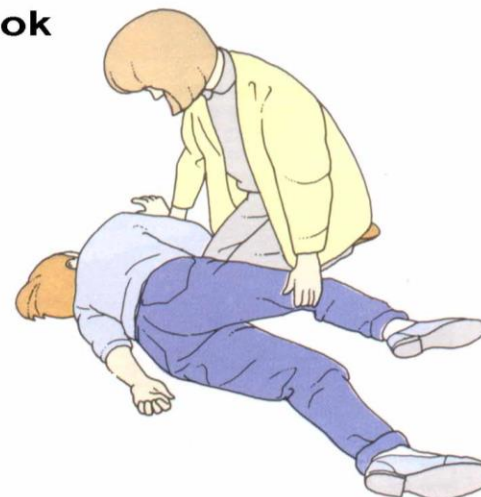
2. Bližší paži polož podél těla. Dlaň podsuň pod hýždi.

3. Vzdálenější paži přelož přes hrudník a dolní končetiny přes sebe.

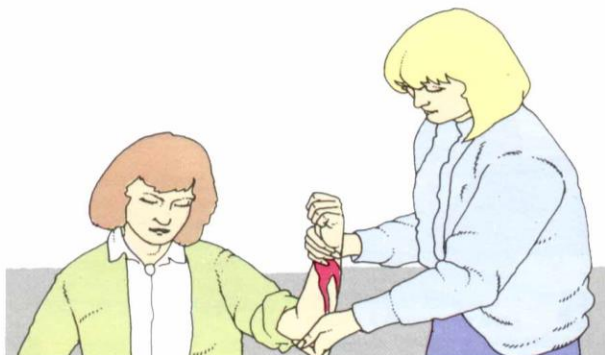
4. Přetoč postiženého na bok směrem k sobě.

5. Ohni horní paži a nohu tak, aby zabraňovaly otočení zraněného na obličej. Uprav polohu hlavy do záklonu a podepři ji ohnutou rukou postiženého.

STAVĚNÍ KRVÁCENÍ

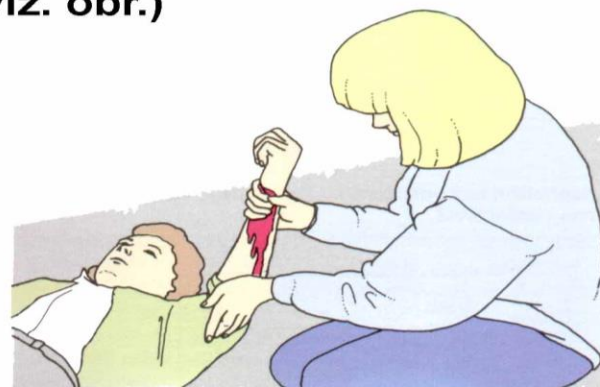
- zraněné místo zvednout
- stlačit ránu prsty (až 15 min)

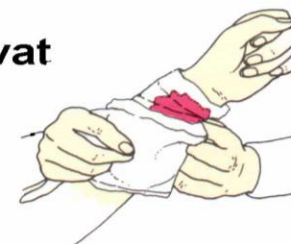
- rozsáhlejší ránu stlačit z obou stran (viz. obr.)

- zvednout postiženou část těla nad úroveň srdce (stavění krvácení elevací)
- zraněného nechat ležet

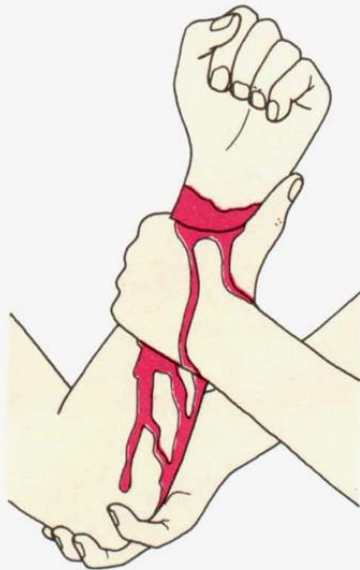

- překrýt ránu sterilním obvazem
- zajistit obvaz přiloženým obinadlem
- při prosakování krve neodstraňovat původní obvaz, ale přiložit nový

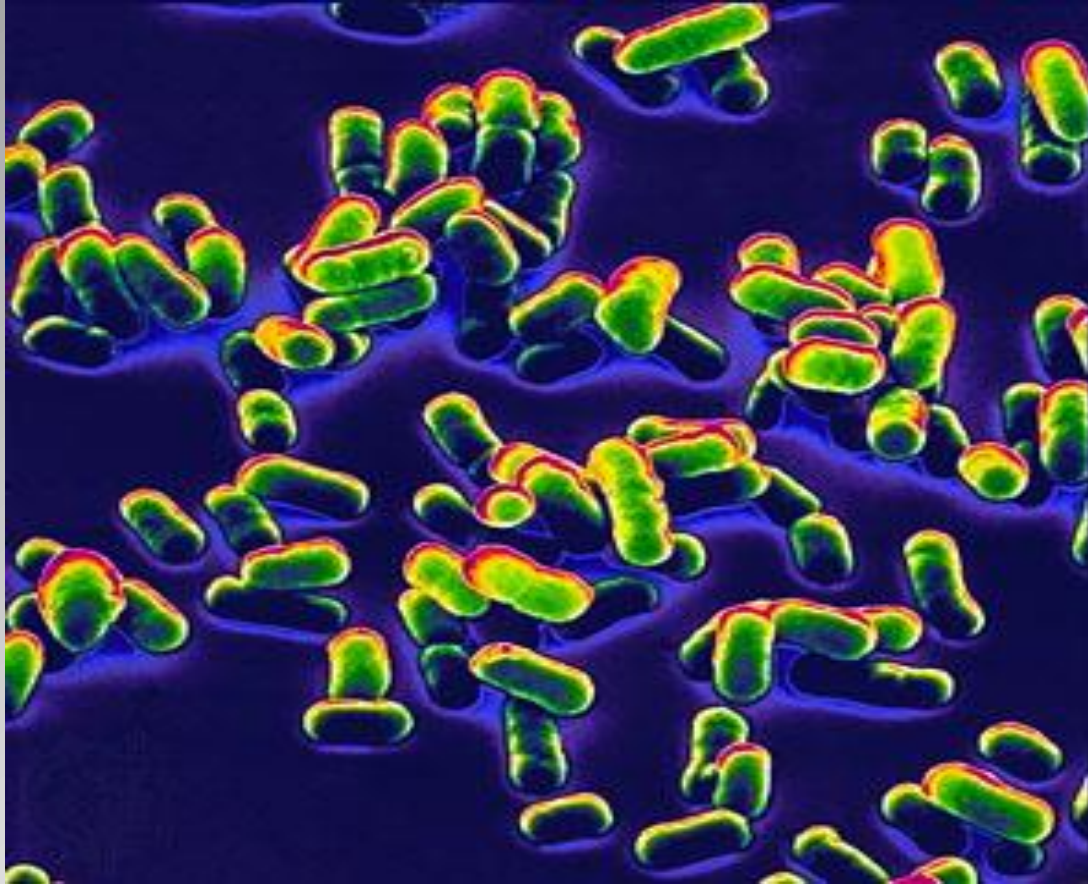
KRVÁČEJÍCÍ RÁNY

- zvednout končetinu a pokud je třeba zmáčknout ránu přímým tlakem
- položit postiženého
- překrýt ránu sterilním obvazem
- když je v ráně cizí těleso, neodstraňovat je
- pokud začne obvazem prosakovat krev, neodstraňovat jej, ale přiložit novou vrstvu
- vyčkat příjezdu sanitky
- sledovat, zda se nerozvíjejí příznaky šoku

Imunitní systém

Mor – černá smrt

Yersinia pestis

Minimundus (Klagenfurth, Austria)

První vlna moru v Evropě

Ohnisko v Mongolsku a Číně - kolem r. 1330

Šíření na západ – válkami a obchodem

Cařihrad 1347

Vstup do Evropy – přes Sicilii

Italie 1347-48

Rozšíření po celé Evropě

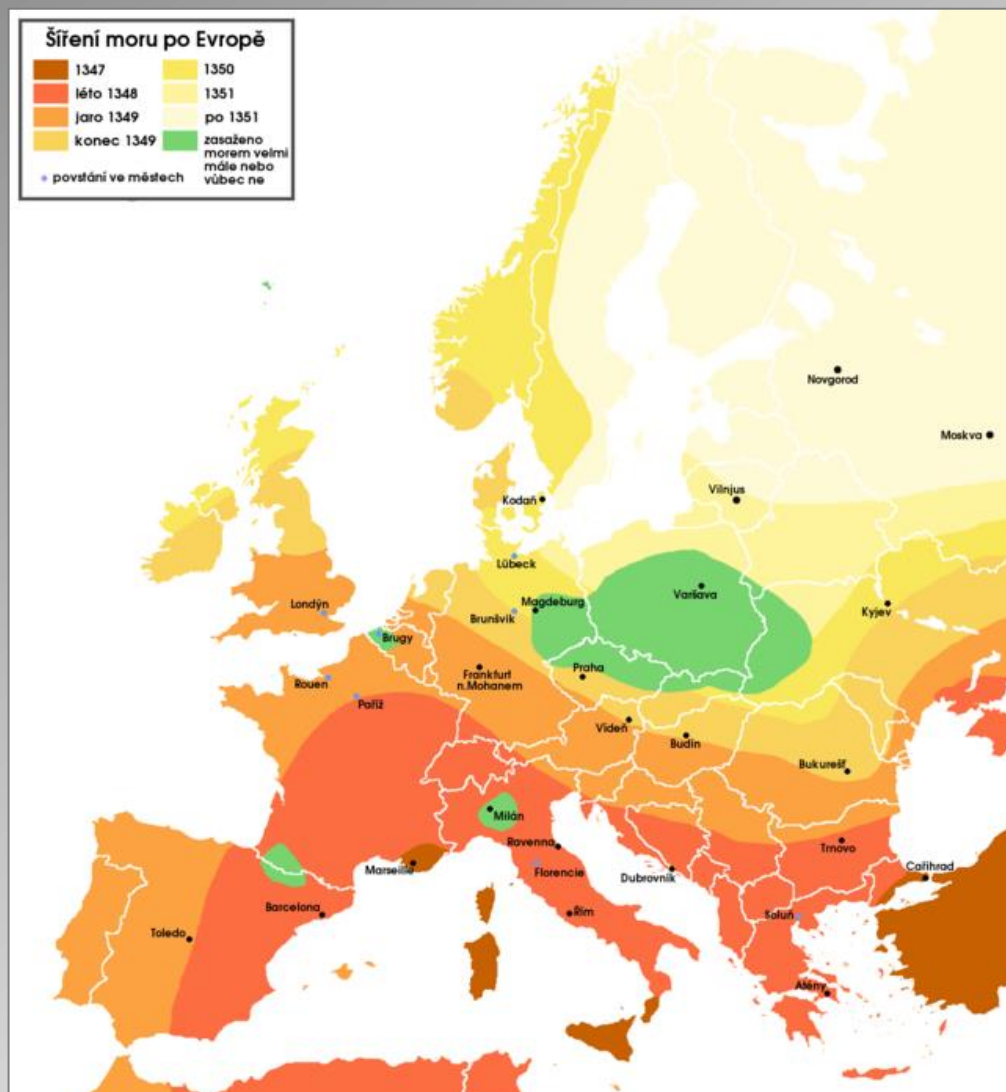

**Severně od Alp
1348/49**

Anglie 1349

Šíření první vlny moru v Evropě

Do roku 1353 zasáhla „celý známý svět.“

Zdroj: Wikipedia

České země

- První vlna - relativně malé následky
- Druhá vlna (1357 - 1363) - byla ničivá

Doba vlády Karla IV.

*Původce – bakterie *Yersinia pestis**

- **patogenní gramnegativní bakterie**
- **Objevil r. 1894 Alexandr Yersin – pracovník Pasteurova ústavu v Paříži**
- **Způsobuje tři formy moru:**
  - **dýmějový**
  - **septický**
  - **černý plicní**

Původce – bakterie Yersinia pestis

➤ Přenos

- prvotní - blechy nakažené hlodavci
- sekundární – dotykem, aerosolem, kašel ...

- ## ➤ Bakterie produkuje toxiny a současně oslabuje imunitní systém hostitele

Další epidemie

- **Největší byla 1. epidemie v letech 1347–1353 - vyhubila třetinu evropského obyvatelstva**
- **Dále opakování v cca 20 letých intervalech - důsledky postupně slábly**

Další epidemie

- **Velké morové epidemie ještě v 17. století, ale ne po celé Evropě (např. Londýn 1665-66)**
- **Po roce 1721 se epidemie v Evropě již nevyskytla**
- **Nejvíce byly postiženi lidé ve městech
- velká hustota, špatná hygiena, častý kontakt**

Další epidemie

- **Ve světě se mor stále vyskytuje, ale epidemie nejsou tak velkého rozsahu**
- **Rezervoárem jsou někteří stepní hlodavci (ohniska mohou být i v nepřístupných oblastech Himaláje)**
- **V USA bývá mor indikován u psouna prériového (*Cynomys ludovicianus*)**

Společenské důsledky

- **Nedostatek pracovních sil – inovace**
- **Snížení důvěry v církvev – začátek reformace**
- **V řadě míst náhlý přebytek peněz (dědictví)
- rozvoj renesanční architektury a umění**

Minimundus - renesanční Itálie

Řím
Firence
Pisa

.....

Caprese, rodný dům
Michelangela Buonarroti

A dnes ?

**Není náš svět pro viry a bakterie takový
„MINI-MUNDUS“ ???**

Imunitní systém

Stavba a funkce imunitního systému

IMUNITNÍ SYSTÉM

Chrání organismus před:

- **patogeny (bakterie, viry, houby, prvoci, hlísti, ploštěnci ..)**
- **cizorodými makromolekulárními látkami (bílkoviny, polysacharidy)**
- **vlastními buňkami postiženými mutací (rakovinné buňky)**

IMUNITA

Imunita = schopnost organismů bránit se cizorodým organismům a látkám

hlavní roli zde hrají bílé krvinky

Nespecifická imunita

- **fagocytóza – schopnost pohlcovat patogeny (granulocyty, monocyty, makrofágy)**

Specifická imunita

- **tvorba protilátek – imunoglobuliny (lymfocyty)**

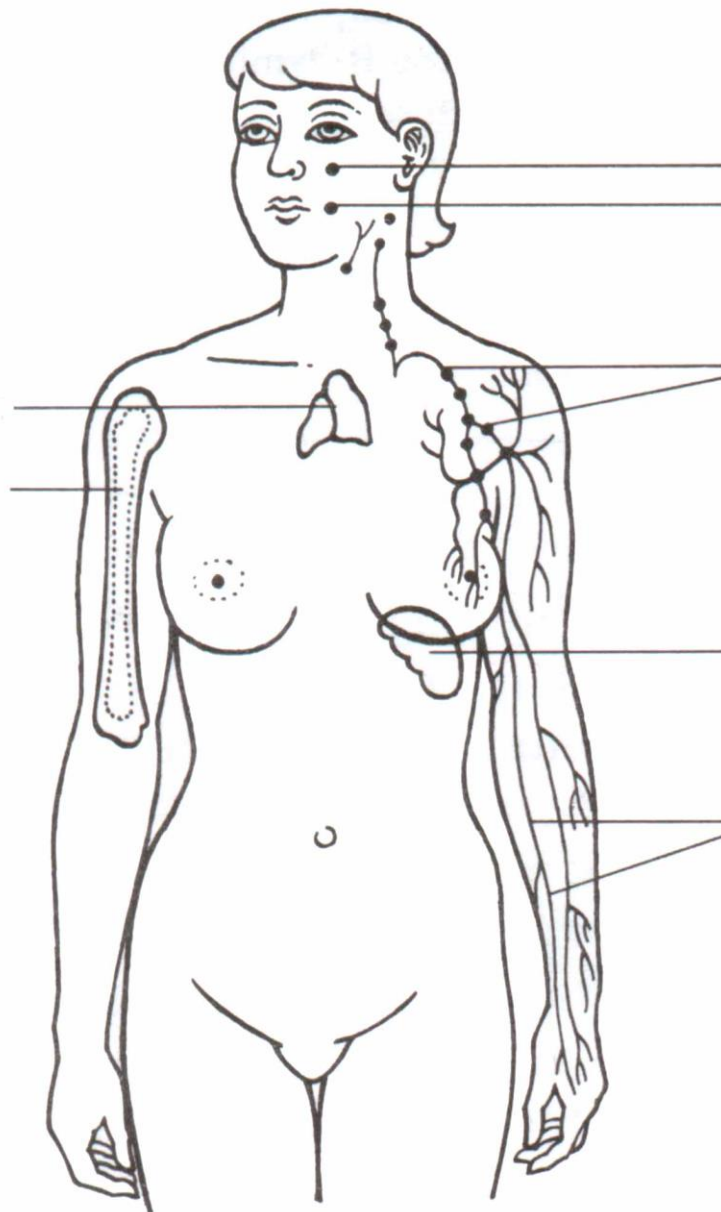
HLAVNÍ SLOŽKY IMUNITNÍHO SYSTÉMU

**Primární
lymfoidní tkáně**

**Sekundární
lymfoidní tkáně**

brzlík

kostní
dřeň

mandle

lymfatické
uzliny

slezina

lymfatické
cévy

SPECIFICKÁ IMUNITA

2 základní pojmy:

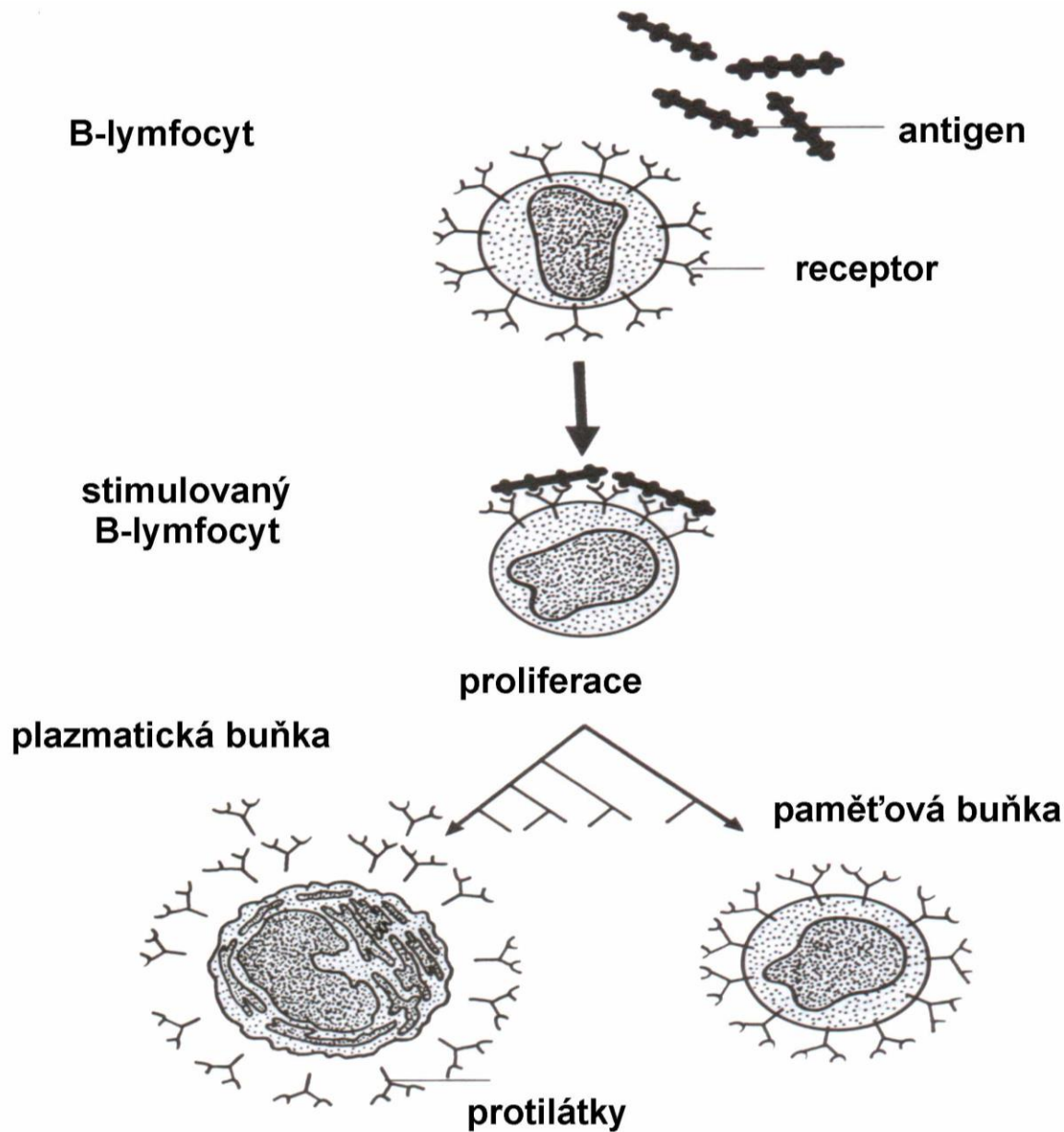
- **antigen – substance, proti níž se vytváří protilátka
(cizorodá látka, látka na povrchu patogenu)**
- **protilátka – chemická látka produkováná lymfocyty
k likvidaci antigenu
bílkoviny ze skupiny globulinů – imunoglobuliny**

2 typy lymfocytů:

B – lymfocyty

- rozpoznání antigenu
- namnožení lymfocytu – tvorba protilátek
- vznik paměťových buněk – imunita v budoucnosti

SPECIFICKÁ IMUNITNÍ ODPOVĚĎ

SPECIFICKÁ IMUNITA

2 typy lymfocytů:

B – lymfocyty

- rozpoznání antigenu
- namnožení lymfocytu – tvorba protilátek
- vznik paměťových buněk – imunita v budoucnosti

T – lymfocyty

- rozpoznání antigenu
- váží se přímo na povrch patogenu a ničí buňky
- mohou ničit buňky rakovinného bujení
- napadají buňky transplantovaných tkání

Imunitní systém

Nemoci imunitního systému

AIDS

AIDS

virus HIV – původce nemoci AIDS

HIV – Human Immunodeficiency Virus

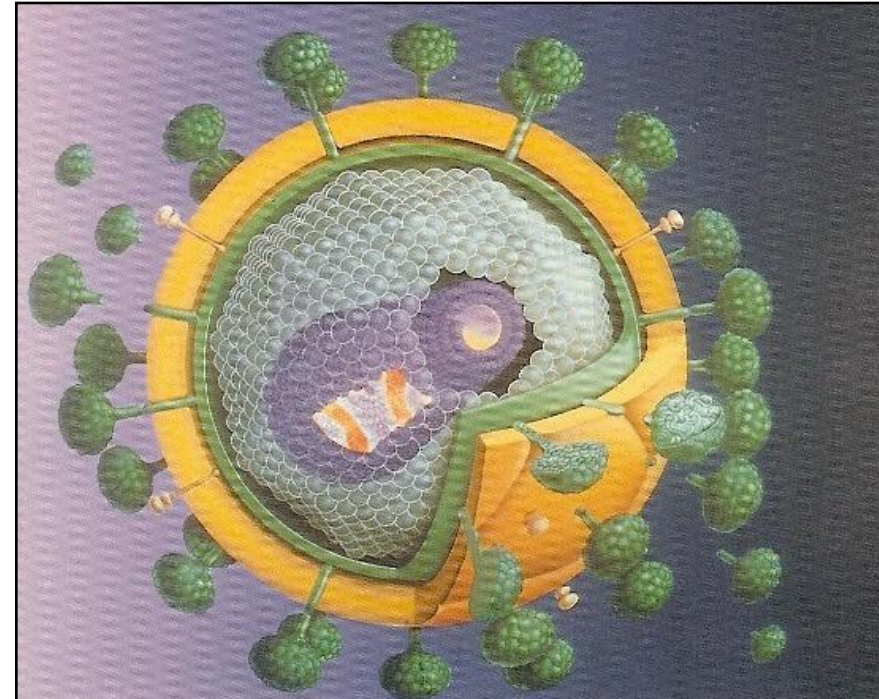
napadá lymfocyty – podlamuje imunitní systém

objeven 1983

- *Luce Montagnier (Francie)*

- *Robert Gallo (USA)*

model viru HIV

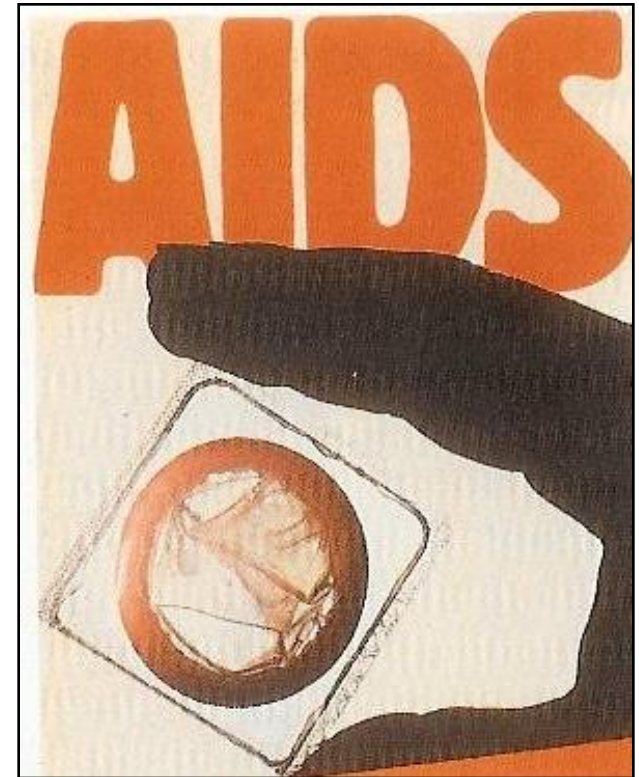

AIDS

AIDS – **A**cquired **I**mmuno-deficiency **D**isease **S**yndrome
(syndrom získaného selhání imunity)

Šíření

- přímým kontaktem s nakaženými tělními tekutinami
(krev, sperma, produkty žláz ...)
- **pohlavní styk**
- injekční aplikace drog
- infikované krevní konzervy
- vstup poraněnými místy

Alergie

MONAKO

kníže Albert I. Monacký
organizátor výzkumných expedicí

ALERGIE

1901

výzkumná plavba jachtou *Princezna Alice II*

**na palubě *Charles Richet* – francouzský fyziolog
Paul Portier – francouzský zoolog**

studium toxinů medúz

ALERGIE

1901

výzkumná plavba jachtou *Princezna Alice II*

**na palubě *Charles Richet* – francouzský fyziolog
Paul Portier – francouzský zoolog**

studium toxinů medúz

1902 - pokračování pokusů Paříži

u psů pozorována prudká reakce na nízké dávky

anafylaktický šok

ALERGIE

alergie – nepřiměřená reakce imunitního systému na látky z prostředí (alergeny)

projevy:

- **otoky**
- **svalové křeče**
- **vyrážky (kopřivka)**
- **záněty**
- **kašel, rýma**

ALERGIE

Nejčastější alergeny:

- domácí prach (roztoči)
- domácí zvířata
- pyl rostlin, výtrusy plísní
- léky (antibiotika)
- štípnutí hmyzem
- látky v potravě

Konec kapitoly.